

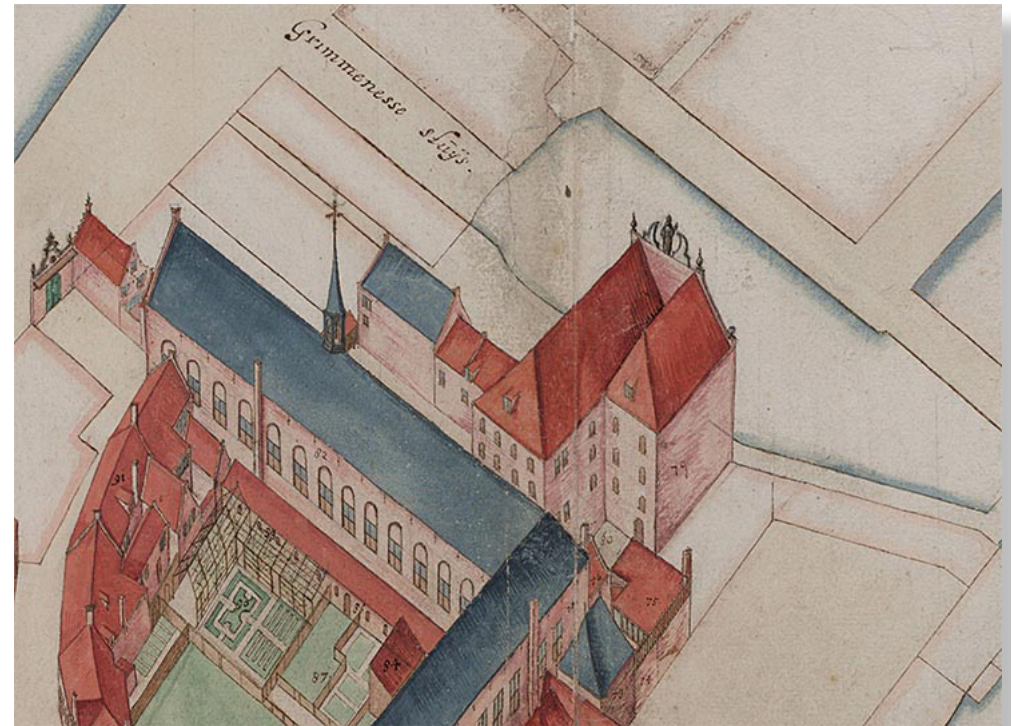
Sint Pieter pakhuis *het mooiste pakhuis van Amsterdam*

Het mooiste pakhuis van Amsterdam... is in de 19e eeuw afgebroken.

Direct naast het Oudezijds Heerenlogement aan de Grimborgwal stonden twee grote pakhuizen. Een stadspakhuis genaamd 't Wapen van Amsterdam en een driedubbel pakhuis Sint Pieter. Dat laatste werd algemeen gezien als het mooiste pakhuis dat Amsterdam ooit gekend heeft. Het was speciaal voor het Sint Pieters Gasthuis gebouwd als pakhuis voor alle goederen die het gasthuis nodig dacht te hebben, maar vooral voor graan zoals blijkt uit de betiteling 'Koore Solder' op de plattegrond van het complex uit 1628. Het pakhuis in deze vorm komt niet voor op de kaart van Pieter Bast (1597) en wél op de kaart van Balthasar Florisz van Berckenrode uit 1625 en moet dus in de periode 1597-1625 gebouwd zijn.

Het was een uitzonderlijk breed pakhuis waarvan de voorgevel twee

of drie pakhuizen naast elkaar afdekte. Op dat aantal komen wij later nog terug.

De in zulke gevallen gebruikelijke trapeziumgevel was rijk uitgevoerd, met vier dubbele pilasters waarvan de middelste twee tot de top reikten. De kolossale orde dus. Per verdieping werden de pilasters onderbroken door Dorische kapitelen en de top was voorzien van een halfronde tympanon dat ingenomen was en waarin het meer dan levensgrote beeld van de patroon van het gasthuis, Sint Pieter stond. Voor een pakhuis was de profilering, zowel met pilasters als met de helder omrande zolderluiken bijzonder te noemen.

▲ Op deze tekening uit 1628 staat de trapeziumgevel van het pakhuis Sint Pieter voor twee gebouwen; vergelijk met kaart uit 1625 op pag.5

◀ De ets van Petrus Schenk uit 1663, gezien vanaf de Oudezijds Voorburgwal

Verhuizing gasthuis in en na 1578

Met de Alteratie werden alle kerkelijke bezittingen geconfisqueerd en kregen een nieuwe bestemming of werden afgebroken om plaats te maken voor de broodnodige woonhuizen, instellingen en soms voor extra infrastructuur. De kloosters van de Oude en de Nieuwe Nonnen werden toegewezen aan het Sint Pieters Gasthuis en de verhuizing ging in delen meteen vanaf 1578 van start.

Het Sint Pietersgasthuis was gesticht in of rond 1382 en stond tussen Nes en Oudezijds Voorburgwal. Bij het gasthuis stond een kapel op enige afstand van de kapel van het Margrietenklooster. Tussen beide kapellen werd de ruimte op enig moment ingenomen door een dependance van de vismarkt op de Dam, speciaal voor zoetwatervis en aangeduid als de Boerenvismarkt. De geschiedenis van de Sint Pietershal, ontstaan uit de kapel, hebben wij beschreven in de PDF [Sint Pietershal](#).

Om in de pas te blijven met het fraaie Heerenlogement was de gevel van pakhuis Sint Pieter uitbundig gedecoreerd met (dubbele) pilasters en i.p.v. een eenvoudige trapeziumgevel ook hier weer rijke decoratie en een levensgroot beeld van hun patroon, de apostel Petrus ofwel Sint Pieter, herkenbaar aan zijn attriboot, de sleutel van de hemelpoort. Door de pilasters kreeg de gevel een drie-dimensionale werking. De dubbele pilasters in het midden reikten tot aan het dak. Daar werden ze bekroond door een opengewerkt fronton met in het midden het beeld van Sint Pieter. We kunnen rustig stellen dat een dergelijke figuur op een pakhuis een zeldzaamheid is. Wat we op de aquarel van De Beijer (omslag) goed zien is de accentuering van vensters en zolderluiken door lichte banden.

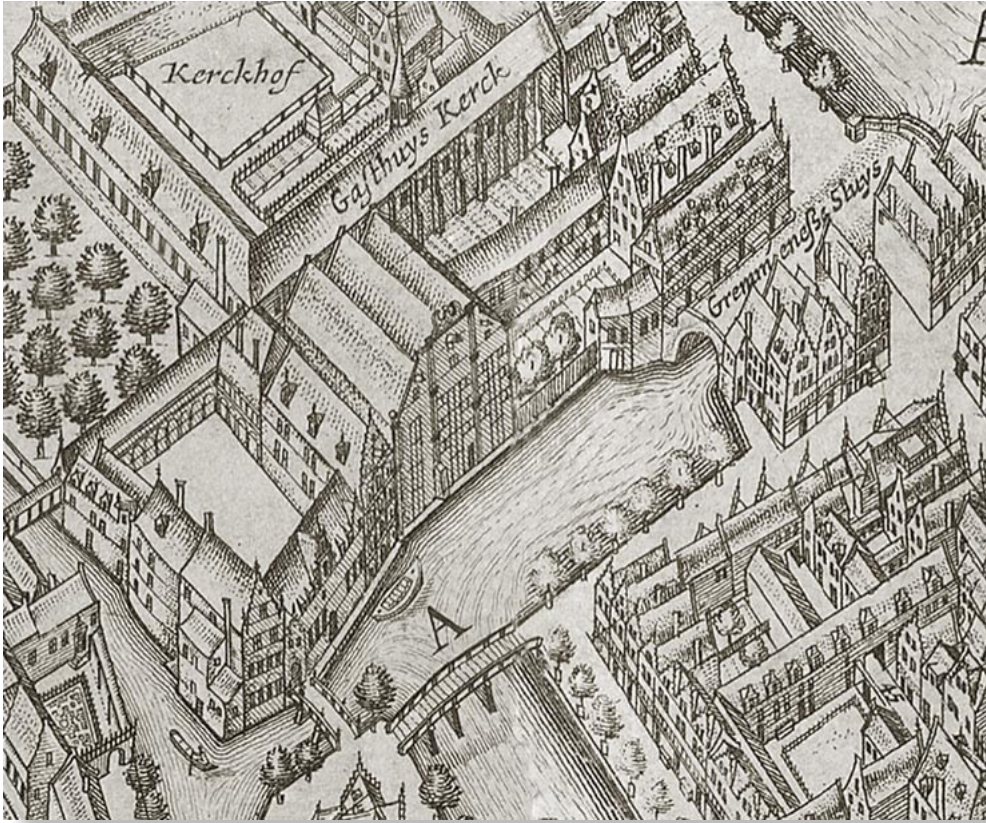
Links daarvan stond het Wapen van Amsterdam. Het was niet zo spectaculair uitgedost als de buurman, maar het had toch een trapgevel wat voor een pakhuis – meestal van een tuitgevel voorzien – toch weer een stapje fraaier is. Wanneer de gevel vervangen is door een ojiefgevel zoals we die op 18de-eeuwse prenten zien, weten we niet. Dat moet tussen de prent van Schenk (1710) en die van De Beijer (1763) in gebeurd zijn. Met de nieuwe gevel kwam er ook een nieuwe bekroning in de vorm van het wapen van Amsterdam met de drie andreaskruizen.

Om te voorkomen dat de toegang tot logement en pakhuizen via het gasthuisterrein zou plaatsvinden, was er voorlans een kade aangelegd, die via een eigen brug in het verlengde van de Oudezijds Achterburgwal oostzijde te bereiken was.

Waarom kwam er na de Alteratie toch nog een heiligenbeeld op een pakhuis aan de Grimburgwal te staan? Daar zijn bladzijden over volgeschreven. Daar gaat ook het hekeldicht van Joost van den Vondel over. Hij had als kersverse katholiek sowieso een appeltje te schillen met de calvinisten die andersgelovigen het leven zuur maakten. Zijn hekeldicht gaat als volgt: de turfschippers die van 1564 tot 1642 hun waren via de Grimburgwal naar de (Oude) Turfmarkt brachten, hadden de gewoonte, voor zover ze katholiek waren, om bij het langsvaren van pakhuis Sint Pieter eerbied te tonen aan het beeld op de geveltop en een kruisteken te maken. Ze hoopten daarmee

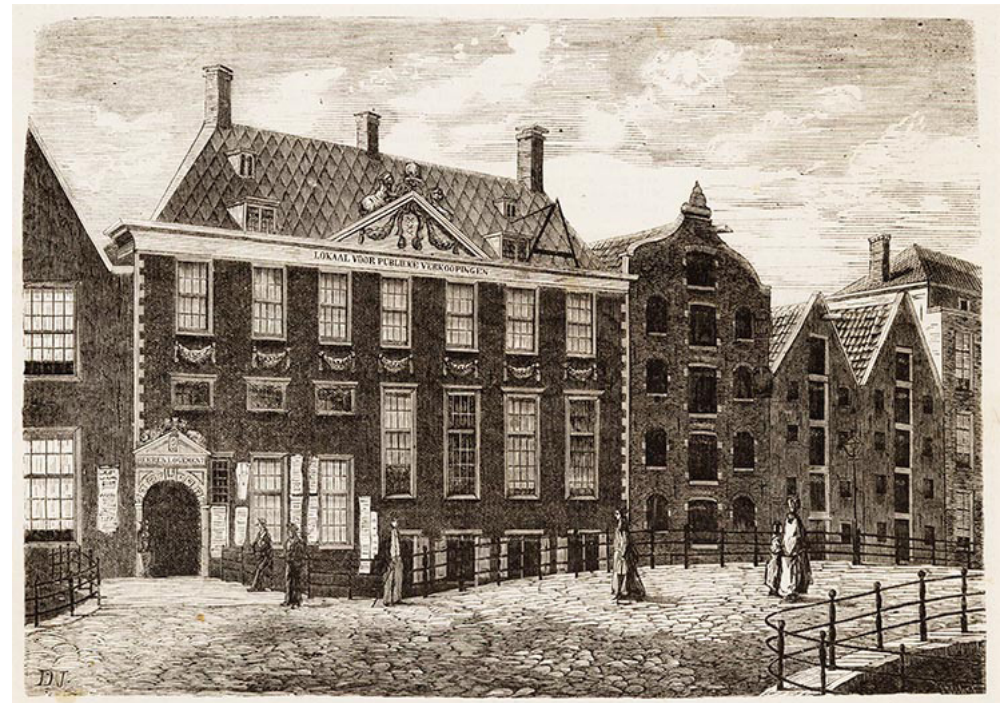
- ▲ *Fragment uit de ets links met beide geveltoppen in detail*
- ◀ *Heerenlogement en pakhuizen in 1763, door Jan de Beijer en in ets gebracht door Caspar Philips Jacobsz.*

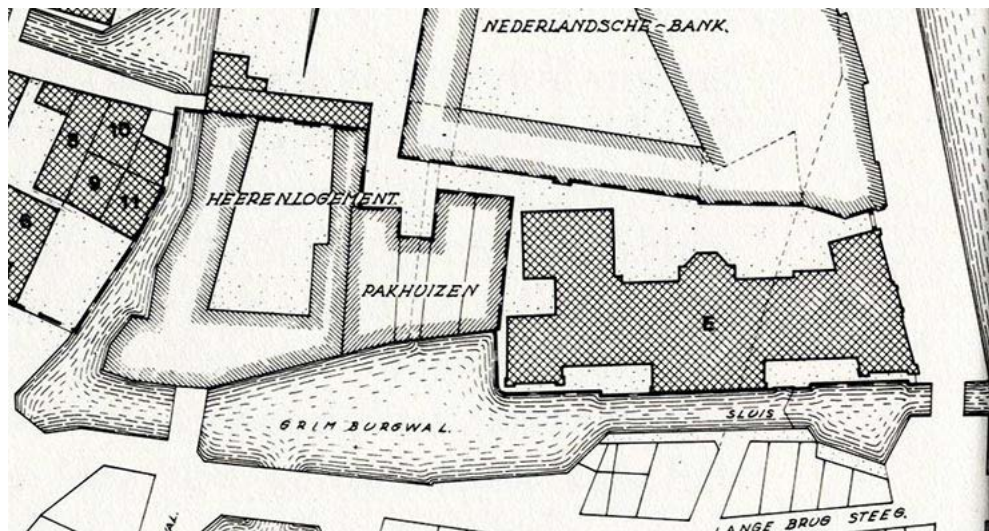

goede verkoopresultaten te behalen. Bij het terugvaren volgde hetzelfde ritueel, mogelijk om te danken voor een geslaagde handelsdag. Het waren overigens niet alleen de turfschippers die Sint Pieter eer betoonden; elke katholiek hoorde het heiligenbeeld niet voorbij te lopen zonder een kruisteken te maken. Dat was de calvinisten een doorn in het oog en ze bewerkten het stadsbestuur om hier een eind aan te maken door het heiligenbeeld te verwijderen. Dat wilde niet verder gaan dan Petrus de sleutel af te nemen en hem een lauwer-

- ▲ Detail uit de stadskarta van Balthasar Florisz van Berckenrode uit 1625
- Houtgravure uit ±1870 met het ontmantelde pakhuis Sint Pieter

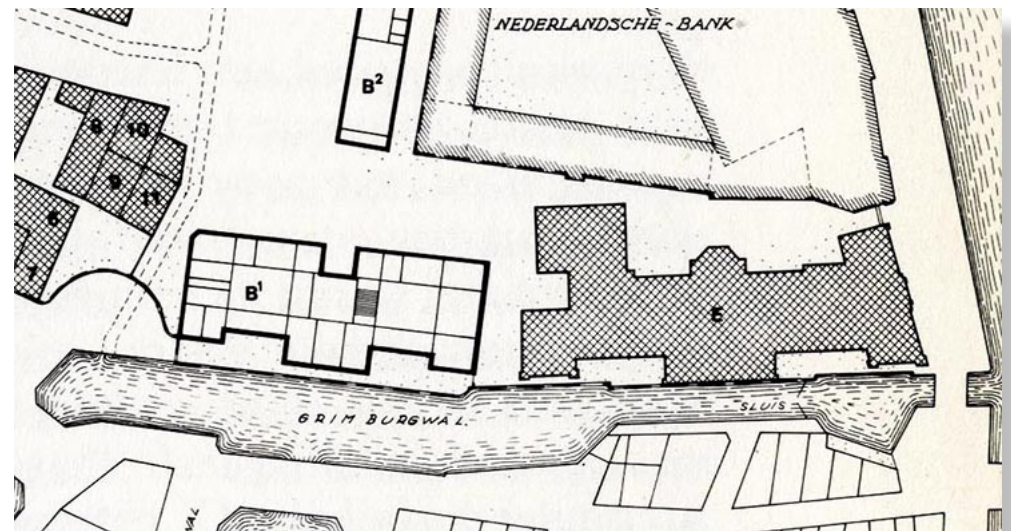
krans op te zetten, zodat het eerder een Romein leek. Hoe is dit beeld te verklaren? Het zal ongetwijfeld te maken hebben met de aanvankelijke weerstand van het Amsterdamse stadsbestuur tegen de fanatieke calvinisten die hen wilden bewegen tot strenge vervolging van alles dat niet gereformeerd was, terwijl de stad iedereen verwelkomde die bijdroeg aan de economie. Die calvinisten wisten echter wegen te bewandelen dat het stadsbestuur van hogerhand gedwongen werd op te treden. Dit alles gebeurde in de periode van direct na de Alteratie in 1578 tot het aantreden van prins Maurits die zich van zijn rekkelijke mentor Johan van Oldenbarnevelt wilde ontdoen (lees [de Controverse Maurits-Oldenbarnevelt](#)). Dit werd een politiek steekspel dat door Maurits werd gewonnen door de onthoofding van Oldenbarnevelt in 1619. Daartoe verklaarde

hij zich solidair met de strengste calvinisten en lapte de beginselen (vrijheid van godsdienst voor iedereen) van zijn vader Willem de Zwijger aan zijn laars. Het stadsbestuur was sinds 1578 uiterst mild omgesprongen met de katholieken in Amsterdam, zodat ze niet lang na 1578 weer in alle geledingen van de maatschappij vertegenwoordigd waren, alleen niet in overheidsfuncties. Men had het confisqueren van de kloosters bijvoorbeeld gecompenseerd met levenslange pensioenen en woningen voor de dakloos geworden nonnen. Ook het verbod op katholieke gebedsdiensten werd min of meer genegeerd door ze zelfs binnen de stad niet tegen te gaan en alleen na felle protesten van calvinisten schoorvoetend op te treden met niet meer dan een boete... als men al niet op tijd gevlucht was voor de opzichtig naderende schutterij. Elke schuilkerk had behalve een ingang minstens twee uitgangen naar zijstraten als vluchtweg. Dit

- ▲ *Plattegrond bij de plannen voor de bouw van de Kraamkliniek in 1868-'70; de Grimnessesluis is dan al opgenomen en vervangen door een nieuwe brug*
- ▼ *Idem voor de bouw van het Vrouwenverband 1873-'74*

alles was tegen het zere been van de fanatieke bestrijders van andersgelovigen.

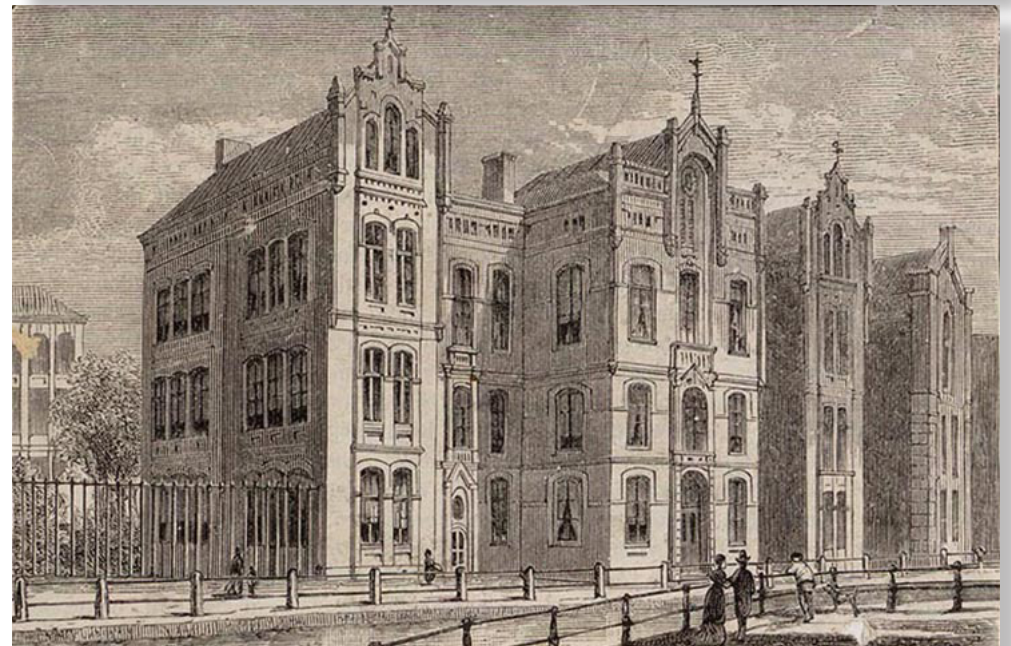
In deze genoemde overgangperiode werd voor de verhuizing van het Sint Pieters Gasthuis het (koren)pakhuis gebouwd met hun naamheilige Sint Pieter in top. Daarmee pronkten ze nog in 1628, in het kaartboek van de landerijen die men sinds jaar en dag in bezit had. De titelpagina ziet u op pag.3 en geen haan die er naar kraaide. Het Oudezijds Herenlogement, pakhuis Het Wapen van Amsterdam en pakhuis Sint Pieter zijn afgebroken om de bouw van het nieuwe vrouwenverband van het gasthuis mogelijk te maken.

De bouwwijze van het Sint Pieterspakhuis is lang onduidelijk. Op de kaart van 1625 tekent Balthasar Florisz van Berckenrode een driedubbel pakhuis terwijl hij op de plattegrond van het Sint Pietersgasthuis in vogelvlucht de Koore Solder als een dubbelpakhuis tekent (pag.3). Ook de plattegronden die medio 19e eeuw t.g.v. bouwplannen voor de uitbreiding van het Binnengasthuis zijn getekend,

geven geen uitsluitsel over de samenstelling van de pakhuizen die achter de monumentale gevel verborgen waren. Pas de houtgravure uit ± 1870 en foto's van de afbraak laten zien wat er tevoorschijn kwam nadat de gevel wegens bouwvalligheid verwijderd was: een dubbelpakhuis met een smal en een breed pand. Diezelfde prent en foto laten helemaal rechts al de nieuwbouw van de kraamkliniek zien.

- ▲ Foto van de afbraak van logement en pakhuizen in 1874
- ▼ De kraamkliniek van 1870, van de Nederlandsche Bank gescheiden door het Turfdraagsterpad
- Het vrouwenverband van 1877, het ziekenhuis voor vrouwen met een capaciteit van 60 bedden dat in de plaats kwam van logement en pakhuizen

Theo Bakker's Domein

Op deze site vindt u makkelijk leesbare maar toch informatieve verhalen over de ontstaansgeschiedenis van Amsterdam. Ze zijn onderverdeeld in rubrieken als Middeleeuwen, godsdiensten, nijverheid en handel, transport, openbaar vervoer, haven, watermanagement, stadsuitleg, annexaties, verkeersdoorbraken, chroniquers en allerlei andere zaken.

Klik hier voor een overzicht van alle PDF's op deze site

